

mr. sc. Sanja Brbora
(kontakt: sanja.brbor@st.htnet.hr)

IBSENOVA «KUĆA LUTAKA» IZ RAKURSA TEORIJE IZBORA

▪ MALI PODSJETNIK NA DRAMU HENRIKA IBSENA NORA ILI KUĆA LUTAKA

drama objavljena 1879.

LIKОВИ:

TORVALD HELMER, odvjetnik

NORA, njegova supruga

KRISTINA LINDE, Norina prijateljica iz djetinjstva

ODVJETNIK KROGSTAD (Kristinina ljubav iz mladosti; Norin vjerovnik;
činovnik pod otkazom iz Helmerove banke)

DOKTOR RANK, prijatelj Helmerovih

- troje djece Helmerovih

- posluga

MJESTO RADNJE: stan Helmerovih

VRIJEME RADNJE: božićni blagdani, druga polovica 19. st.

TEMA: položaj žene u tadašnjem društvu i obitelji, kritika građanskog morala

KOMPOZICIJA: drama u tri čina

⇒ **POKRETAČ RADNJE:** Norina **tajna**



- Na početku braka, krivotvoreći očev potpis, pozajmila je od lihvara Krogstada novac kako bi namaknula sredstva za putovanje na jug kojim je spasila život teško bolesnom suprugu.

- Od supruga 8 godina braka skriva istinu, rasuđujući:

“To bi poremetilo naše međusobne odnose, a naš lijepi i sretni dom ne bi bio što jest.” (citat iz Norina razgovora s prijateljicom Kristinom)

⇒ **ZAPLET:**

- Lihvar Krogstad, pod otkazom u Helmerovoj banci, ucjenjuje Noru kako će odati Helmeru tajnu ne izbori li se za njegovo radno mjesto

- Kako se Nora nije uspjela izboriti za Krogstadovu stvar, on ostavlja Helmeru kompromitirajuće ucjenjivačko pismo

⇒ **TREĆI ČIN: KLJUČNI DIO DRAME:**

- Helmer iz pisma doznaje Norinu tajnu i obrušava se na Noru

- Krogstad, ponovno se povezavši s Kristinom, svojom ljubavi iz mladosti, želeći svojim činom pokazati voljenoj Kristini kako se promijenio, odustaje od ucjene

⇒ **RASPLET:**

- Prvi otvoreni razgovor Helmerovih – «maskerada» je završena

- Nora odlučno napušta supruga i djecu

KNJIŽEVNA KRITIKA

Ibsenova drama Kuća lutaka doživjela je bezbroj interpretacija.

Premda se međusobno razilaze u doživljaju pojedinih dramskih postupaka, većina kritičara Ibsenove likove drže *“žrtvama sablasti prošlosti i naslijeđa koje ih onemogućavaju da ostvare sreću”*.

Primjerice, lik Nore *tumači se kao žrtva prošlosti i djetinjstva bez majke, života uz oca koji se prema njoj odnosio kao prema lutki, što je kasnije predodredilo i njezin odnos prema suprugu i djeci*.

U Norinu odlasku vide tragičan završetak.

KUĆA LUTAKA IZ RAKURSA TEORIJE IZBORA

Uvjerenje teorije izbora kako su živa bića **unutrašnje motivirana** svojim **potrebama** moguće je prepoznati i u ponašanjima Ibsenovih likova.

Prateći postupke Nore i Helmera, čini mi se mogućim zaključiti kako je Nora u svojim postupcima uglavnom pokretana potrebom za ljubavlju i pripadanjem, a njezin suprug potrebom za moći. Međutim, važno je naglasiti kako Nora ima i jaku potrebu za moći i slobodom koje dugo sputava u braku. U preokretu na kraju drame, Nora svojim kreativnim izborom – napustiti supruga - zadovoljava svoje dugo sputavane potrebe.

- Kako su se odnosili Nora i Torvald jedan prema drugome?

Torvaldova ponašanja prema Nori oličenje su **kontrolirajuće** “*ja-znam-što-je-za-tebe-dobro*” psihologije. Torvaldova kontrolirajuća ponašanja moguće je pratiti od samog početka drame kad je **prekorava** zbog rasipništva, a potom se njome poigrava po već ustaljenom scenariju. Posesivan je suprug, želi posjedovati Noru, a prema njoj se odnosi kao prema ukrasnom predmetu ili kućnom ljubicu koji mu služe za ukras i zabavu ili pak sredstvo za podizanje vlastite moći i ugleda pred okolinom. Doznajući za kompromitirajuće pismo, koristi se ubojitim navikama: kritizira, optužuje, žali se, prigovara, prijeti.

Nora, pak, naizgled prihvaća Torvaldova pravila igre, prividno pristajući biti njegovom igračkom, njegovom marionetom. Katkad u prividu podčinjavanja ide toliko daleko da se pravi posve nemoćnom i glupom. Prividno je svoj svijet kvalitete potpuno prilagodila suprugovu. S druge strane, prema Torvaldu je neiskrena (ne zaboravimo, od njega taji zajam 8 godina!), a na kraju ga optužuje i napušta.

NORA: *Ti si sve prilagodio svom ukusu i tako sam stekla isti ukus kao ti ili sam se barem pravila da je tako ... ne znam točno... događalo se jedno i drugo (...). Živjela sam praveći predstave za tebe, Torvalde. I zato jer si ti tako želio. Ti i moj otac mnogo ste grijehili prema meni. Vi ste krivi što od mene nije ništa nastalo.*

Ukratko, Nora i Torvald do samog kraja drame **ne razgovaraju** iskreno i ozbiljno, **nema** međusobne iskrenosti, spremnosti na dijeljenje; njihov brak, prividno sretan i idiličan, temelji se na organiziranim ponašanjima kao što su **poigravanje, zavaravanje i skrivanje**.

NORA: *Pa mi smo u braku već osam godina. Zar ne primjećuješ da prvi put nas dvoje, ti i ja, muž i žena, međusobno ozbiljno razgovaramo?*

Prihvatimo li Glasserovu misao «*kako ljubav određuje žudnja da partneri dijele svoje nade i strahove*», možemo zaključiti kako je Norina i Torvaldova veza slaba i da ima malo realnih izgleda za opstanak ako bi se partneri nastavili ponašati po ustaljenim obrascima, odnosno koristeći se svojim organiziranim ponašanjima.

Međutim, čini mi se da to uviđaju i sami protagonisti, koji konačno postaju svjesni nužnosti promjene.

Ilustrirajmo to izvadcima iz demaskirajućeg 3. čina Kuće lutaka:

NORA: *Takva kakva sam sada ne bih mogla biti tvojom suprugom.*

HELMER: *Ali ja imam snage da postanem drukčijim.*

NORA: *Možda, ako ti se oduzme – lutka.*

HELMER: *Rastati... rastati se od tebe. Ne, Nora, ne mogu to zamisliti.*

NORA: *Baš se zato to i mora dogoditi.*

HELMER: *Gotovo je, znači... gotovo! Nora, zar više nikad nećeš misliti na mene?*

NORA: *Naravno da ću misliti: i na tebe, i na djecu, i na ovu kuću što sam napustila.*

HELMER: *Nora, zar više nikad za tebe ne mogu postati više od – stranca?*

NORA: *Ah, Torvalde, onda bi se moralo dogoditi ono čudesno.*

HELMER: *Reci mi, što bi to čudesno trebalo biti?*

NORA: *Da se mi oboje, i ti i ja, promijenimo tako da... Ali, Torvalde, ja ne vjerujem u to čudesno.*

HELMER: *Ali ja vjerujem... Reci, da se promijenimo tako da...?*

NORA: *Da naš zajednički život može postati brak. Zbogom! (odlazi)*

Nasuprot uvriježenoj kritici, vjerujem kako je u završnom razgovoru Nore i Helmera, gledajući iz perspektive teorije izbora, moguće nazrijeti tračak optimizma. Nora je prva uvidjela nužnost mijenjanja svojih ponašanja i odlučila se za radikalni korak – odlazak. S druge strane Torvald, frustriran odlaskom Nore do koje mu je zapravo stalo, ima preduvjete, a čini se i volje, evaluirati svoja ponašanja i mijenjati sebe te učiniti nešto za spas braka.

Takvo gledanje potaklo me da **dopišem mogućí nastavak Kuće lutaka**, pošto su, na neko vrijeme razdvojeni, likovi u miru poradili na sebi samima.

• **TORVALDOVO PISMO NORI**

Draga Nora,

Nakon duga razmišljanja odlučio sam Ti poslati ovo pismo. Premda poštujem Tvoju odluku o samostalnosti i samoći, silno sam želio s Tobom podijeliti svoj novi način razmišljanja o životu.

Živo se sjećam kad si pri našem posljednjem razgovoru spomenula "ono čudesno" što bi pomoglo da ti postanem više od stranca. Proteklu sam godinu od Tvog odlaska utrošio na marljivo traganje za tim. Mislim da sam konačno spoznao što Ti je bilo na umu. Da, oboma nam je bila potrebna promjena. Nora, imala si pravo!

Sada, nakon čitanja i strpljiva rada na sebi, uviđam koliko sam griješio u svom ponašanju. Nisam ni slutio što sam sve mogao učiniti za našu zajenicu, a propustio sam.

Sada uviđam da su moja ponašanja bila ubojita za našu vezu. Tada nisam vjerovao da i dobre namjere mogu voditi propasti. Osam godina proveo sam u zabludi kako ja najbolje znam što je dobro za tebe. I što se dogodilo – doveo sam se u situaciju da više nisam znao što ću sa samim sobom.

Nastojao sam te kontrolirati na sve moguće načine, vjerujući da nam time činim dobro. Ponašao sam se prema tebi kao ptičici u krletki, nikad te ne pitajući uživaš li i ti u tome da me svakodnevno uveseljavaš svojim cvrkutom. Sad se zgražam nad svojom posesivnošću koja je pridonijela razlazu.

Hvala Bogu, konačno sam naučio lekciju. Svaki čovjek može kontrolirati jedino samoga sebe. I to mu jest osnovna zadaća. Upoznati sebe i svijet svojih potreba i želja. To si Ti, draga Nora, intuitivno shvatila prije mene i Tvoj mi je odlazak sada posve razumljiv.

No, što je bilo, bilo je. Vrijeme vratiti ne možemo, a žaljenje za propuštenim nikome nije pomoglo. No pred nama je budućnost i ja vjerujem "kako bi naš život zaista mogao postati brak".

Sa svoje sam strane spreman učiniti sve što je potrebno da ubuduće bude drukčije. Silno želim ravnopravnu zajednicu u kojoj bismo o svemu iskreno razgovarali i dogovarali se, tragajući zajednički za onim što je dobro za naš brak.

Eto, iskreno napisah kako sada vidim suživot koji bih želio ostvariti s Tobom. Bio bih neopisivo sretan da mi ponovno podariš svoje povjerenje.

Za kraj, želim Ti reći kako bih rado s Tobom iskreno porazgovarao uživo. Dakako, konačna je odluka Tvoja!

Voliš li još uvijek more i žudiš li za njim (ah, tek nedavno to doznah od Kristine), mogli bismo se i tamo zaputiti... „Ponovno vidjeti more. Bilo bi to lijepo, zar ne?”

*Što god odlučila,
iskreno Te voli*

Torvald

• NORIN ODGOVOR TORVALDU

Dragi Torvalde,

Primila sam Tvoje pismo. Isprva sam ga danima samo držala, a onda ga konačno pročitah. Znatiželja je pobijedila... I drago mi je da je tako.

Čini mi se da si se uistinu promijenio, a promijenila sam se i ja. Mislim da sam uspjela postati osoba koja zna samostalno upravljati svojim životom. Činjenica da konačno sama znam što želim i da sam sposobna, korak po korak, to i ostvarivati ispunja me velikim zadovoljstvom.

Ipak, puno sam mislila i na Tebe i na djecu. Još mi odzvanjaju tvoje riječi koje sam čula odlazeći - "Sve je prazno. Ono čudesno..." Da, katkad sam se i ja osjećala zaista prazno i usamljeno, no željah ustrajati u svojoj odluci i dužnosti - izgraditi samu sebe. Na kraju krajeva, jedino tako i mogu graditi odnose s drugim ljudima.

Kad se sada osvrnem na razdoblje našeg zajedničkog života, uviđam mnoge svoje propuste. Oboje bijasmo, svatko na svoj način, uznici izvanjske kontrole, a patio je i stradao naš brak.

No najvažnije je da sada - ponovno vjerujem u "ono čudesno". Bolje reći, čini mi se kako bismo nas dvoje mogli zajedno učiniti da se ono stvarno dogodi!

Znam da smo različiti, no nadam se da bismo novim znanjima te razlike mogli prevladati.

Ponajprije, rado bih se susrela s Tobom i otvoreno porazgovarala. Oh, toliko ti toga želim ispričati!

Istina je, dobro si se informirao, željela bih ponovno ići na more, no najprije želim privesti kraju prepisivanje kojim se uzdržavam.

Ako zaista želiš sa mnom razgovarati, za novi početak - mogli bismo se uskoro sastati i negdje bliže.

Voli Te Nora